

POSTANOWIENIE

Dnia 31 stycznia 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Katarzyna Tyczka-Rote (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk

SSN Hubert Wrzeszcz (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku R. C.

przy uczestnictwie A. C. i E. T.

o zmianę postanowienia o stwierdzenie nabycia spadku,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 31 stycznia 2013 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawcy

od postanowienia Sądu Okręgowego

z dnia 19 stycznia 2012 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 9 sierpnia 2011 r. Sąd Rejonowy oddalił wniosek o zmianę postanowienia o stwierdzenie nabycia spadku po F. C.

Z ustaleń faktycznych stanowiących podstawę tego rozstrzygnięcia wynika, że Sąd Rejonowy postanowieniem z dnia 22 grudnia 2009 r., wydanym w sprawie prowadzonej pod sygnaturą I Ns 528/09, stwierdził, że spadek po F. C. na podstawie testamentu notarialnego z dnia 21 sierpnia 2009 r. nabył w całości A. C., syn M. i F. W sprawie sporządzenia wspomnianego testamentu A. C. rozmawiał telefonicznie z notariusz J. K. w dniu 21 sierpnia 2009 r. W tym samym dniu A. C. – po uzyskaniu zgody F. C. na sporządzenie testamentu w domu w S. – ponownie zatelefonował do J. K., której F. C., na żądanie notariusz, podała swoje dane personalne. Po tej rozmowie telefonicznej A. C. pojechał samochodem po notariusz J. K. do K. i przywiózł ją do S. Podczas rozmowy z notariusz F. C. poprosiła ją, aby opuściła pokój, gdyż chciała porozmawiać z synem A. Rozmowa trwała około 5 minut. Po tej rozmowie notariusz wróciła do pokoju i zapytała F. C., jaka jest jej wola. Spadkodawczyni oświadczyła, że chce wszystko zapisać synowi A. C. Ze względu na to, że F. C. nie była w stanie podpisać aktu notarialnego, poproszono A. S., aby wpisała imię i nazwisko spadkodawczyni i podpisała się pod tuszowym odciskiem palca spadkodawczyni. A. S. była obecna podczas składania przez spadkodawczynię tuszowego odcisku palca, wytarła jej tusz z palca. Po sporządzeniu testamentu A. C. odwiózł notariusz do K. A. S. została z F. C. Spadkodawczyni poprosiła A. S., aby zachowała w tajemnicy fakt sporządzenia testamentu.

Sąd Rejonowy nie znalazł podstawy do uwzględnienia wniosku o zmianę postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku na podstawie art. 679 k.p.c. Nie stanowi jej żądanie zmiany postanowienia z dnia 22 grudnia 2009 r. z powodu – zdaniem wnioskodawcy – nieposiadania przez spadkodawczynię zdolności do testowania na skutek zażywania przez nią leków psychotropowych i przeciwbólowych, ponieważ wnioskodawca brał udział w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku i miał wówczas możliwość zakwestionowania testamentu z tego powodu. Ponadto wnioskodawca posiadał informacje o stanie

zdrowia matki i zażywanych przez nią lekach już przed złożeniem wniosku o stwierdzenie nabycia spadku po F. C. Nie ma także podstawy do uwzględnienia wniosku z tego powodu, że testament został sporządzony niezgodnie z wolą spadkodawczyni i z naruszeniem przepisów o formie jego sporządzenia. Wnioskodawca nie wykazał, że spadkodawczyni działa pod wpływem błędu uzasadniającego przypuszczenie, że gdyby nie działała pod jego wpływem, nie sporządziłaby testamentu tej treści. O działaniu spadkodawczyni pod wpływem błędu nie świadczy fakt, że przed sporządzeniem testamentu chciała rozmawiać z synem A.

Zaskarżonym postanowieniem Sąd Okręgowy oddalił apelację wnioskodawcy, dzieląc ustalenia faktyczne i ocenę prawną Sądu pierwszej instancji. Sąd odwoławczy nie podzielił zarzutu apelującego, że postępowanie przed Sądem Rejonowym jest dotknięte nieważnością postępowania spowodowaną udziałem w rozpoznaniu sprawy sędziego podlegającego wyłączeniu z mocy ustawy (ten sam sędzia wchodził w skład sądu rozpoznającego zarówno sprawę o stwierdzenie nabycia spadku, jak i o jego zmianę). Zdaniem Sądu nie zachodziła bowiem podstawa do wyłączenia sędziego od udziału w sprawie na podstawie art. 48 § 3 k.p.c., gdyż wskazana w nim przyczyna wyłączenia nie obejmuje wniosku o zmianę postanowienia na podstawie art. 679 k.p.c.

W skardze kasacyjnej, opartej na obu podstawach, pełnomocnik wnioskodawcy zarzucił naruszenie art. 958 w związku z art. 950 k.c. oraz art. 88 i art. 94 § 2 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. - Prawo o notariacie (tekst jedn.: Dz. U. 2008 r. Nr.189 poz. 1158; dalej – „prawo o notariacie”), art. 945 § 1 pkt 2 k.c. oraz art. 88 i art. 94 § 2 prawa o notariacie oraz art. 379 pkt 4 w związku z art. 48 § 3 i art. 13 § 2 k.p.c. Powołując się na te podstawy wniósł „o uchylenie postanowienia Sądu Okręgowego i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania (...) ewentualnie o uchylenie postanowienia Sądu Rejonowego i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania temu Sądowi (...)”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności rozważenia wymaga zarzut nieważności postępowania, spowodowanej – zdaniem skarżącego – tym, że w sprawie, w której

zostało wydane postanowienie Sądu Rejonowego z dnia 9 sierpnia 2011 r., oddalające wniosek o zmianę postanowienia tego Sądu z dnia 22 grudnia 2009 r. stwierdzającego nabycie spadku po F. C. przez A. C., orzekał sędzia podlegający wyłączeniu z mocy ustawy (art. 379 pkt 4 w związku z art. 48 § 3 k.p.c.). Powołując się na postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 września 2004 r., III CK 458/03 (niepubl.), skarżący podniósł, że w postępowaniu przewidzianym w art. 679 k.p.c. znajduje zastosowanie art. 48 § 3 k.p.c.

Z treści skargi kasacyjnej wynika jednoznacznie, że wskazana przez skarżącego przyczyna nieważności postępowania dotyczy postępowania przed Sądem pierwszej instancji. Tymczasem w judykaturze przyjmuje się, że ze względu na charakter skargi kasacyjnej, będącej nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia orzeczeń sądu drugiej instancji, Sąd Najwyższy nie jest uprawniony do badania w ramach bezpośredniej kontroli kasacyjnej, czy postępowanie przed sądem pierwszej instancji jest dotknięte nieważnością postępowania. Takie badanie – mające jednak charakter pośredni – byłoby natomiast możliwe, gdyby skarżący zarzucił w ramach drugiej podstawy kasacyjnej obrazę art. 386 § 2 k.p.c. przez nieuwzględnienie nieważności postępowania przed sądem pierwszej instancji (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 21 listopada 1997 r., I CKN 825/97, OSNC 1998, nr 5, poz. 81, z dnia 12 maja 1998 r., UKN 36/98, OSNP 1999, nr 9, poz. 314, z dnia 14 grudnia 2001 r., V CKN 556/00, niepubl.). Nie ulega jednak wątpliwości, że skarga kasacyjna nie zawiera zarzutu naruszenia art. 386 § 2 k.p.c. Nieważność postępowania przed Sądem pierwszej instancji znajduje się zatem poza granicami zaskarżenia i uchyla się spod kontroli kasacyjnej (art. 398¹³ § 1 k.p.c.).

W postępowaniu kasacyjnym Sąd Najwyższy – zgodnie z jednoznacznie wyrażoną w art. 398¹³ § 2 k.p.c. zasadą – jest związany ustaleniami stanowiącymi podstawę faktyczną zaskarżonego wyroku. Regulacja ta koresponduje z art. 398³ § 3 k.p.c. zakazującym zgłaszania zarzutów dotyczących ustalania faktów lub oceny dowodów. Wiążące Sąd kasacyjny ustalenia faktyczne nie pozwalają podzielić zarzutu, że zaskarżone postanowienie zostało wydane z naruszeniem art. 958 w związku z art. 950 k.c. oraz art. 88 i art. 94 § 2 prawa o notariacie polegającym – zdaniem skarżącego – na „błędnie dokonanej ocenie aktu notarialnego zawierającego oświadczenie woli i uznaniu go za sporządzonego

właściwie i zgodnie z zasadami sztuki notarialnej”. Z podstawy faktycznej rozstrzygnięcia nie wynika bowiem, aby sporządzony w formie aktu notarialnego testament F. C. był dotknięty wadami powodującymi jego nieważność. Sąd nie ustalił, że jest on dotknięty wadą dotyczącą podpisu, mogącą uzasadniać zarzut naruszenia art. 88 prawa o notariacie. W związku z tym zarzutem należy zauważyć, że ze względu na to, iż spadkodawczyni na sporządzonym testamencie złożyła tuszowy odcisk palca, ewentualne wady aktu notarialnego w tym zakresie wymagałyby podniesienia w skardze kasacyjnej – czego skarżący nie zrobił – odpowiedniego zarzutu naruszenia art. 87 prawa o notariacie. Nie ma też ustaleń faktycznych, które pozwoliłyby podzielić zarzut skarżącego, że mający formę aktu notarialnego testament F. C. nie odpowiada wymogom określonym w art. 94 § 2 prawa o notariacie. Oceny omawianego zarzutu nie zmienia odwoływanie się w skardze kasacyjnej do „okoliczności sprawy”, które – zdaniem skarżącego – uzasadniają ten zarzut, gdyż nieobjęte podstawą faktyczną zaskarżonego postanowienia „okoliczności sprawy” nie mają znaczenia dla oceny naruszenia prawa materialnego. Dla oceny przez Sąd Najwyższy, rozpoznający skargę kasacyjną, trafności zarzutu naruszenia prawa materialnego miarodajny jest bowiem stan faktyczny, będący podstawą wydania zaskarżonego orzeczenia (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 7 marca 1997 r., II CKN 18/97, OSNC 1997, nr 8, poz. 112 i wyrok z dnia 25 kwietnia 1997, I CKN 100/ 97, niepubl.).

Z tych samych powodów nie może odnieść zamierzonego skutku zarzut naruszenia art. 94 § 1 pkt 2 k.c. oraz art. 88 i art. 94 § 2 prawa o notariacie polegający – według skarżącego – „na przyjęciu, że nie zachodzą okoliczności powodujące przekonanie, że testament został sporządzony pod wpływem błędu uzasadniającego przypuszczenie, że gdyby spadkodawca nie działał pod wpływem błędu, nie sporządziłby testamentu tej treści”. Błąd oznacza mylne wyobrażenie o rzeczywistym stanie spraw lub brak takiego wyobrażenia. Takie mylne wyobrażenie o rzeczywistości lub brak wyobrażenia może stać się przyczyną złożenia oświadczenia woli, a więc także sporządzenia testamentu. Jednakże ze stanowiących podstawę zaskarżonego postanowienia ustaleń faktycznych – wbrew przekonaniu skarżącego – nie wynika, aby spadkodawczyni sporządziła testament pod wpływem błędu co jego treści lub błędu co do pobudki działania.

W konsekwencji, nie ma podstaw do przyjęcia, iż uzasadnione jest przypuszczenie, że gdyby spadkodawczyni nie działała pod wpływem błędu, nie sporządziłaby testamentu tej treści.

Testament notarialny, jak każdy akt notarialny, powinien zawierać oświadczenie osoby, od której pochodzi (art. 92 § 1 pkt 5 prawa o notariacie). Nie jest jednak wykluczone – co wyjaśniono w orzecznictwie (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 czerwca 2012 r., I CSK 564/11, niepubl.) – aby treść tego oświadczenia została przygotowana przez notariusza wcześniej, również na podstawie wskazań innej osoby. Istotne jest natomiast, aby zostały dochowane wymagania określone w art. 94 § 1 prawa o notariacie. W skardze kasacyjnej nie podniesiono zarzutu naruszenia art. 94 § 1 prawa o notariacie. Badanie zaskarżonego postanowienia w tym aspekcie uchyla się zatem spod kontroli kasacyjnej (art. 398¹³ § 1 k.p.c.). Ponadto niepodniesienie wspomnianego zarzutu pozwala przyjąć, że skarżący nie miał wątpliwości, iż przewidziane w art. 94 § 1 prawa o notariacie wymagania zostały zachowane.

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji postanowienia (art. 398¹⁴ k.p.c.).